

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

**Међународни стручни семинар о односима између националних институција
за људска права и парламената**

Београд, Србија
22-23. фебруар 2012.

Уводно обраћање заштитника грађана Саше Јанковића

Уважена госпођо Ђукић - Дејановић,
поштована госпођо Нунан,
господо Стефанов и Инфанте,
поштовани учесници семинара,

Задовољство ми је што данас учествујем на Међународном семинару о односу националних институција за заштиту људских права и парламената, те начинима њихове сарадње у циљу потпуније и ефикасније заштите људских права. Посебна част ми је да у улози копредседавајућег, поред цењених колега, отворим скуп, као и да активно учествујем у његовом радном делу. Дозволићете ми да се као заштитник грађана Републике Србије, државног органа који је акредитован и као Национална институција за заштиту људских права, кратко осврнем на изазове за које верујем да су од заједничког интереса.

Посао Националних институција за људска права, Заштитника грађана па отуда и мој лични је да, не подлежући било чијем утицају, независно од сваке власти, органа и појединца, објективно и непристрасно контролише рад органа јавне власти, указује на пропусте којима се крше права грађана и упућује на начин на који се рад других органа може унапредити како би се последице тих пропуста умањиле, нови пропусти избегли, а ниво остваривања права грађана унапређивао из дана у дан.

Први изазов и дилема на том послу проистичу из наше особине „независности“. Иако се начелно сви слажу о потреби „независности“, у конкретизацији тог термина јављају се у пракси недоумице и неразумевања.

Независност није привилегија која се успоставља ради било чијег комфора, већ захтев и нужност који проистичу из тежње да неки јавни послови и интереси, у овом случају заштита људских права, не буду зависни од дневнополитичких прилика и других, по сировој снази много моћнијих утицаја.

Бити независан значи имати право и дужност, објективну могућност и субјективну спремност да деловање засниваш на сопственим стручним и етичким назорима, а не туђим налозима. То деловање у нашем случају треба да има и практичну вредност, да прави ефекат камена баченог у воду који прави концентричне кругове, а не да се поводи

за ларпурлартизмом, да живи у свом виртуелном свету, па ни да буде страно ткиво од кога се други државни органи бране и одбацују га.

Али неки од изазова погрешно схваћене независности су и опасност од пада у самовољу, самовлашће, институционални аутизам или апатију. Независност није недодирљивост, јер бити независан не значи не подлегати ничијој контроли, критици и коментару. НХРИ, а посебно генијални шведски концепт омбудсмана, такви су да наше институције немају ни извршну, ни судску, ни законодавну власт, дакле ни оперативну, ни пресуђујућу ни регулаторну моћ. Уместо тога, њихова снага у демократски устројеном друштву зависи од од снаге њихових аргумената и личног и институционалног угледа, а не средстава принуде које немају у рукама. Таква, системски, рођењем уграђена кочница од самовлашћа, пружа заштиту од највећег броја ове врсте изазова.

Данашње државе устројене су претежно на систему поделе власти, али не апсолутне поделе, већ се гране власти прожимају, међусобно оснажују и ограничавају, проверавају и уравнотежују (*checks and balances*).

Отуда је посебан изазов независности однос са нашим „институционалним родитељем“, парламентом.

Парламенти су легални и легитимни, највиши представнички домови грађана чија права као национални механизми штитимо. Отуда питање које нам се често из парламената упућује – шта ће вам независност у односу на нас? Али парламенти су у исто време исходште и уточиште неких других власти и органа власти, чији рад смо дужни да надзиремо. Парламенти су представничка, али и *par excellence* политичка тела. Отуда потреба да се НХРИ, једном изабрани, у свом раду у оквиру уставних односно законских овлашћења еманципују и од парламената, али и да им остану одговорни у мери у којој то захтева универзални принцип одговорности за јавни посао, односно систем провера и равнотежа.

Посебно је значајно да се однос између парламента и националне институције за људска права не банализује и исцрпи фокусирањем само на питање избора и одговорности, односно разрешења јер су огромне могућности комплементарног деловања и међусобног оснаживања, без обзира на то што је парламент, објективно, неупоредиво већи и значајнији државни орган.

Иако то од претераног понављања, а понекад и тренутног мањка искрености у гласу, звучи као фраза, парламенти и националне институције за људска права јесу на истом задатку, који их упућује на сарадњу. Један од великих противника на том послу је популизам, који нагони на свесно повлачење дугорочно погрешних потеза, зарад дневне популарности или парцијалног интереса. Принцип слободног, а не везаног мандата народних посланика, у коме они, једном изабрани, постају слободни да гласају и раде по сопственој савести, а не по диктату својих бирача прихваћен је скоро универзално из истих разлога из којих је нужно обезбедити независност НХРИ од свих, па и органа који га је, или их је (ако су колегијално тело) изабрао.

Заштитник грађана, институција омбудсмана у Србији, започела је свој пионирски рад пре пет година. Многи су тада били више него скептични према могућности Заштитника грађана да заиста ради независно, и да снагом аргумената, без моћи принуде, "приволи" друге државне органе са традиционалним атрибутима државне моћи да исправе пропусте у раду на штету права грађана.

Ипак, пет година касније, независно истраживање говори да чак 96 одсто испитаника из различитих социјалних миљеа широм Србије подржава оснивање и рад Заштитника грађана у контроли рада других државних органа.

Преко 36000 грађана се до сада на различите начине обратило Заштитнику грађана, поднели су око 10.000 формалних притужби, преко 7700 поступака по притужбама је окончано. Покренуто је скоро 3000 поступака контроле, органи власти су у преко 750 случајева отклонили пропуст у раду чим их је овај орган обавестио да покреће поступак контроле, у 600 случајева поступак контроле је вођен до краја и окончан утврђењем пропуста на штету права грађана и давањем препорука како да се они исправе, а проценат извршења препорука у за то остављеном року је око 70%. Парламент, Влада и други органи прихватили су 25 законских и других нормативних иницијатива овог органа, а Уставни суд разматрао и прихватио предлог Заштитника грађана да се одредбе једног закона прогласе неуставним.

Начин на који је Заштитник грађана као институција устројен и како ради верификован је и акредитацијом овог органа као Националне институције за промоцију и заштиту људских права са "А" статусом за период од 2010. до 2015. године, о чему ми је сертификат прошле године у Женеви уручила председавајућа Међународног координационог комитета УН госпођа Рослин Нунан. Од 2011. године, Заштитник грађана обавља и послове Националног механизма за превенцију тортуре. Србија је показала да институција која се заснива на веома деликатним механизмима и нијансама демократије, у њој може да заживи, што пуно говори о потенцијалу друштва у коме живимо и у коме ви драги гости, данас боравите.

Ипак, број и садржина притужби и утврђених пропуста који говоре о изостанку делотворне заштите и остваривања економских и социјалних права, права на суђење у разумном року, права на мирно уживање имовине, права на поштовање достојанства од стране администрације и уопште, права на добру управу, те посебно права припадника рањивих група, не остављају простора за задовољство никоме, а посебно Заштитнику грађана. У многим другим државама, па и онима које су се можда уљуљкале у широко раширену претпоставку да се у њима по дефиницији поштују људска права, та права се ипак крше и томе се не придаје много значаја. То, међутим, ни најмање не оправдава нити олакшава ситуацију у било којој од земаља у којима је поштовање људских права под посебно великом лупом, као што је Србија.

Једна од препорука које је Генерални секретар УН дао у свом „Извештају о националним институцијама за заштиту и унапређење људских права“, фебруара 2011. године била је да „конструктиван однос између независних НХРИ и парламената може изузетно допринети заштити и унапређењу људских права на националном нивоу“. Даље је нагласио да треба промовисати иницијативе које имају за циљ унапређење односа НХРИ и парламената. Овај скуп управо прати ову препоруку. Надам се да ћемо након дводневне дискусије усвојити низ универзално применљивих принципа. Имајући у виду професионално и академско искуство учесника и *raison d'etre* самог семинара, сигуран сам да ћемо доћи до заједнички корисног резултата.

Захваљујем на пажњи.